

**Беларускія землі у
складзе Расійскай
імперыі
(канец XVIII –
кастрычнік 1917 г.)**

План:

- Уваходжанне беларускіх зямель у склад Расійскай імперыі. Асноўныя напрамкі унутранай палітыкі самадзяржаў'я у першай палове XIX ст.
- Вялікія рэформы 1860 – 1870-х гг. як спроба мадэрнізацыі Расіі. Асаблівасці рэформ на Беларусі.

- **Першая Расійская
рэвалюцыя
1905 – 1907 гг. і
сталыпінскія
рэформы
пачатку XX ст.**

Падзелы Рэчы Паспалітай

- *1772*
- *1793...*
- *1795*

Да Расіі адышла тэрыторыя
Беларусі з насельніцтвам каля
3,3 млн. чалавек.

Прычыны заняпаду і падзелаў Рэчы Паспалітай

- 1.** *"Залатыя шляхецкія
вольнасці"*
- 2.** *Агрэсіўная палітыка
суседніх дзяржаў
(Прусіі, Аўстрыі, Расіі)*

- **1. Liberum veto** (свабоднае вета) – упершыню прыменена у 1652 г. У 1666 г. – пашырана на ваяводскія сеймікі.

У перыяд 1652 – 1764 гг. з **55** каронных сеймаў было сорвана **48.**

- **Канфедэрацыя** – саюз
узброенай шляхты.

– **“Pacta conventa”** – дагавор
паміж шляхтай і каралём (бярэ
пачатак з **“Генрыкавых
артыкулаў”** 1573 г.)

– **Рокаш** – узброеннае
паўстанне супраць караля.

Спроба выправіць становішча

- пасля 1-га падзела –
Канстытуцыя

3 траўня 1791 г.

**спадчынная канстытуцыйная
манархія, пашырэнне правоў
“трэцяга саслоў’я”, адмена
мытных бар’ераў**

Полонез Огинского

Спроба уратаваць РП

– пасля 2-га падзела

паўстанне Т. Касцюшкі

1794 г.

і

“Паланецкі універсал”,
абвяшчаўшы сялян асабіста
вольнымі

Асноўныя напрамкі унутранай палітыкі самадзяржаў'я ў першай палове XIX ст.:

- Уніфікацыя кіравання, заканадаўства, сацыяльнай структуры
- Умацаванне пазіцыі праваслаў'я
- Русіфікацыя асветы і культуры

Канфесійны склад насельніцтва на землях ВКЛ у 1795 г.

- **Уніятаў - 60 – 70 % (сярод сялян – да 80 %)**
- **Католікаў – 15 %**
- **Іудзеяў - 10 %**
- **Праваслаўных – не больш 5 %**
- **Астатніх (пратэстантаў, мусульман, старавераў) – 4 – 5**

Умацаванне пазіцыі праваслаў'я

- **Забарона пераходзіць з уніятаў у католікі**
- **Паступовы перавод уніятаў у праваслаў'е**
- **Забарона каталіцкім святарам трымаць праваслаўную прыслугу**
- **Падальшы сабор 1830 =**

Vilno University

- Established in 1570 as Jesuits' Collegium
- Jesuits' Academy from 1578
- Vilno University from 1803
- The Biggest University in Russian Empire (aprx. 1 300 students)
- Closed in 1832 after Uprising on Poland and Belarus.

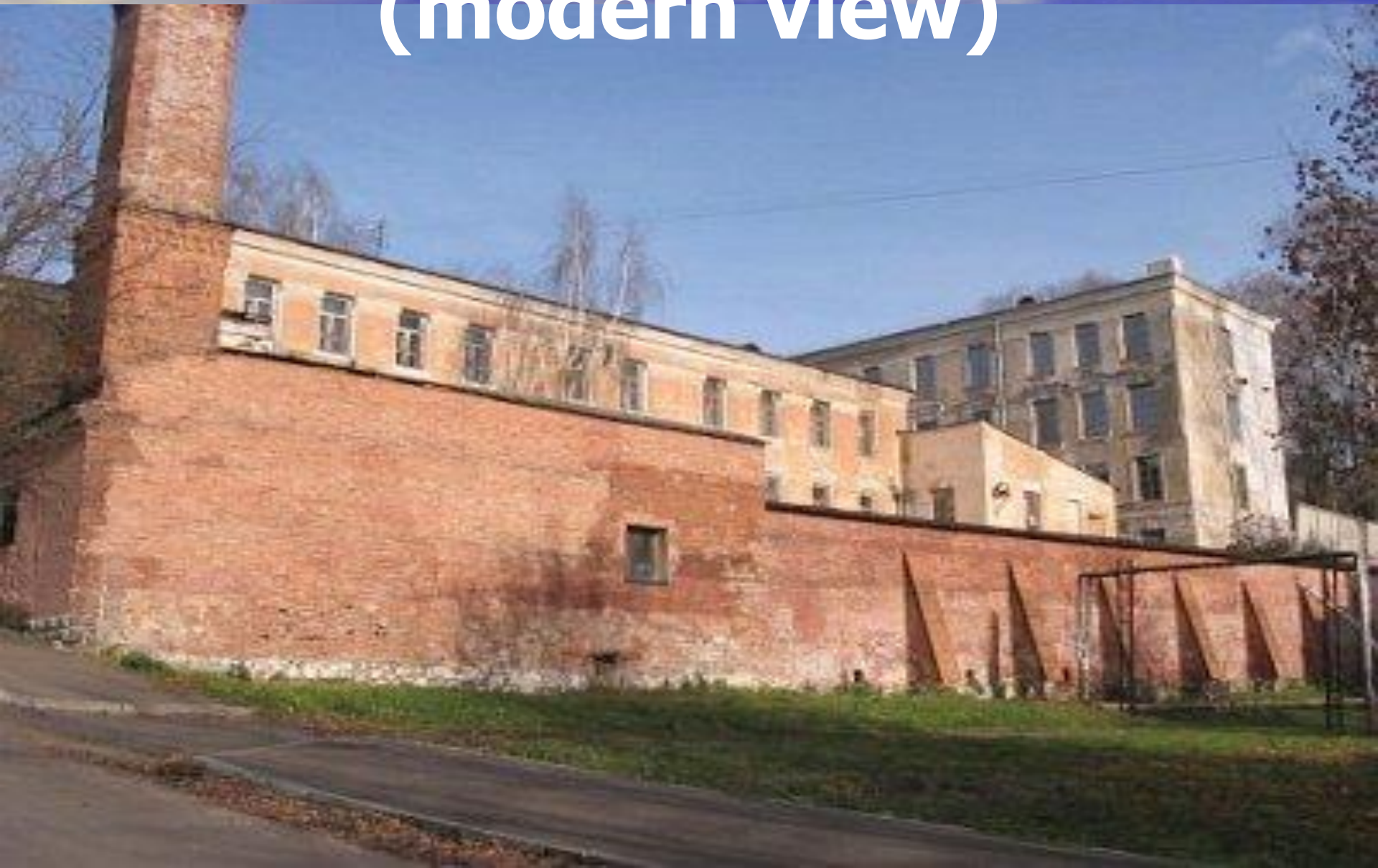
ADDDIT ANTEGOO VIRTUS NOVA LUMINA CGLLO

1725

1725

Jesuits' Collegium in Polotsk (modern view)

**«Вялікія рэформы»
другой паловы
XIX ст.
і пераход
да капіталістычнай
гаспадаркі ў Расіі**

**Адмена прыгоннага
права
(19 лютага 1861 г.)
– галоўная рэформа
XIX ст. у Расіі**

Прычыны адмены прыгоннага права

1. Эканамічная – прыгонніцтва стрымлівала эканамічнае развіцце Расіі
2. Сацыяльная – рост антыпрыгонніцкага сялянскага руху, што пагражала сацыяльным выбухам.

Аляксандр II “Вызваліцель”

- *Лепш адмяніць прыгоннае права “зверху”, чым чакаць, калі яго адменяць “знізу”*

Прычыны, па якіх рэформа пачалася з заходніх губерняў

- **Развіцце таварна-грашовых адносін;**
- **Увядзенне з 1840-х гг. абавязковых інвентароў памешчыцкіх маенткаў;**
- **Ліквідацыя патэнцыяльнай небяспекі з боку апазіцыйнага мясцовага дваранства**

*“Всё, что можно
было сделать для
ограждения выгод
помещиков,
сделано ...”*

3 прамовы

Александра II

у Дзярж. Савеце

28.01. 1861 г.

Абвяшчэнне Маніфеста у сталіцы

... і ў правінцыі

The background of the slide features a vibrant sunset over a body of water. The sky is a deep blue, transitioning to a lighter blue and yellow near the horizon where the sun is setting. A faint rainbow is visible in the sky, arching over the horizon. The water in the foreground is dark blue with gentle ripples.

Сутнасць аграрнай рэформы 1861 г.

Сяляне абвясчаліся асабіста свабоднымі

● Атрымалі права:

- Валодаць руховай і нерухомай маемасцю
- Заключаць любыя пагадненні;
- Адкрываць гандлевыя і прамысловыя прадпрыемства;
- Пераходзіць у іншыя саслоў'і.

Этапы вызвалення сялян

- 1. Складанне устаўных грамат**
(сакавік 1861 – сакавік 1863) – **усе павіннасці сялян захоўваюцца;**
- 2. Часоваабавязаннае становішча**
(сакавік 1863 – сакавік 1872) – выконваюць **паншчыну** (плацяць **аброк**) за карыстанне сваім надзелам **згодна з устаўнымі граматамі:**
- 3. Перавод на выкуп** (з вясны 1872) – **выкупаюць свае надзелы** і канчаткова атрымліваюць **юрыдычную незалежнасць.**

**Зямельныя адносіны
паміж сялянамі і
памешчыкамі
паводле рэформы
1861 г.**

Нормы зямельных надзелаў у беларускіх губернях:

- *Віцебская і Магілеўская* (абшчыннае землекарыстанне) – вышэйшая норма: **4 – 5,5 дзесяцін** /адна муж. душа; ніжэйшая норма: **1 – 2 дзесяціны**;
- *Мінская, Гарадзенская і Віленская* (падворнае землекарыстанне) – дарэформенны надзел, але: Дазвалялася скарачачь сялянскі надзел (**махітум на 1\6**)

Устаўная грамата

- нарматыўны акт, вызначаўшы дакладныя памеры сялянскага надзела і павіннасці селяніна за карыстанне гэтым надзелам.
- Складаўся *міравымі пасрэднікамі*, падпісваўся памешчакам і прадстаўнікамі сельскай грамады.

Адметныя знакі міравых пасрэднікаў

Выкупныя аперацыі:

- Адзіныя правілы для усей Расіі :

Выкупная сума – 6 % капіталізацыя
гадавога аброка (паншчыны):

прыклад:

Сума аброка: 6 руб./год.

Сума выкупа : 100 руб.

Выкупныя аперацыі:

- Спосаб аплаты:
 - **20 - 25 %** - памешчыку плаціліся ляне (жывымі грошамі);
 - **80 - 75 %** - памешчыку плаціў урад (каштоўнымі паперамі).

Выгады выкупной аперацыі:

- **Для памешчыкаў** - атрымлівалі грошы і час для перабудовы гаспадаркі на капіталістычны лад, спасаліся ад банкруцтва.
- **Для ураду:** адчыняўся шлях для **рэфармавання краіны**, прадухіляўся **сацыяльны выбух**, спаганяліся **дарэформенныя даўгі памешчыкаў**.

Кошт выкупной аперацыі для сялян:

- Пападалі ў даўжнікі да дзяржавы **на 49 год**;
- Выплачвалі да **300 %** пазычаннай сумы;
- У выніку – выкуплялі сваю зямлю ў **3 - 4 разы** вышэй яе рыначнага кошту;
- Такім чынам – выкупалі не толькі свой надзел, але і сваю свабоду;
- **Але : станавіліся вольнымі і захоўвалі большую частку сваёй дарэформеннай маемасці.**

Сялянскія хваляванні у Расіі

Асаблівасці рэформы 1861 г. на Беларусі

1. Памеры сялянскіх надзелаў былі павялічаны, у параўнанні з рускімі сялянамі, на 25 - 30 % ;
2. Палучылі магчымасць карыстацца часткай памешчычых сервітутаў (лугамі, лясамі, азёрамі);
3. Часоваабавязанае становішча сялян спынена пасля 1864 г.

Вынікі і значэнне рэформы

- Рэформа **1861 г.** дала імпульс сацыяльна-эканамічнаму развіццю Расіі. За некалькі дзесяцігоддзяў тут адбыліся такія пераўтварэнні, на якія у краінах Захаду спатрэбіліся стагоддзі.
- Разам з тым рэформа несла ў сабе шмат супярэчнасцей. У Расіі захаваліся **феадальныя перажыткі**, што стала асноўнай асаблівасцю расійскага капіталізму

Прычыны "царскай ласкі"

Паўстанне

1863 - 1864 гг.

пад кіраўніцтвам

Кастуся

Каліноўскага

***“Не народ для урада,
а урад для народа”***

Мураўёў- "вешальнік" і яго памагатыя

Вялікія рэформы 1860 - 1870-х гг.

- Судовая реформа (1864);
- Земская реформа (1864);
- Городская реформа (1870);
- Цензурная реформа (1865);
- Военная реформа (1862 – 1874);
- Школьная реформа (1863 – 1874).

Судовая рэформа 1864 г.

- Усесаслоўны суд;
- Нязменнасць суддзяў;
- Незалежнасць суда ад адміністрацыі;
- Спаборніцтва і галоснасць судовага працэсу;
- Прысяжныя засядацелі;
- Прысяжныя павераныя (адвакаты);
- Судовыя следчыя (папярэднія следства);
- Натарыят.

Недахопы судовай рэформы

- Пакінуты *валасны суд* для сялян;
- Асобны *духоўны суд* (кансісторыя) для духавенства;
- Асобны *ваенныя суд* для вайскоўцаў;
- *Вышэйшы крымінальны суд* для вышэйшых чыноўнікаў.

Асаблівасці судовай рэформы на Беларусі

- Пачалася са спазненнем (з 1872 г.);
- Міравыя суддзі *не выбіраліся*, а *прызначаліся* міністрам унутраных спраў;
- Прысяжныя засядацелі – зацвярджаліся мясцовымі уладамі
- **Прычына** – апазіцыйнасць прапольскага дваранства (да 1870 г. – ваенная становішча у краі)

Земская рэформа 1864 г.

- У сувязі з паўстаннем 1863 – 1864 гг. на Беларусі не праводзілася.
- З **1911 г.** праводзілася у Віцебскай, Магілёўскай і Мінскай губернях па спецыяльнаму выбарчаму закону.

Асаблівасці гарадской рэформы на Беларусі

- Пачалася са спазненнем на 5 гадоў (з 1875 г.)
- Прычына – нацыянальны склад гараджан (60 – 80 % - яўрэі і палякі)

Военная реформа

1862 – 1874 гг.

**Мілюцін
Дзмітры
Аляксеявіч,
ваенны мініст
Расіі
ў
1861 – 1881 гг.**

The background of the slide is a photograph of a sunset over the ocean. The sky is a deep blue with wispy white clouds. A bright rainbow is visible on the left side of the image, arching over the horizon. The water in the foreground is dark blue with gentle ripples.

Школьная рэформа

1863 – 1874 гг.

Асноўныя рысы школьнай рэформы

- Усесаслоўнасць
- Павелічэнне колькасці пачатковых школ
- Пераемнасць розных ступеняў навучання

Асноўныя тыпы навучальных устаноў

- Народныя вучылішча і царкоўнапрыходскія школы,
- Гарадскія вучылішча,
- Рэальныя вучылішча,
- Класічныя гімназіі,
- Універсітэты

Асаблівасці школьнай рэформы на Беларусі

- Грамадскасць не дапускалася да кіраўніцтва народнай адукацыяй,
- Адсутнасць **вышэйшых навучальных устаноў,**
- Вялікая роля **праваслаўнай царквы ў пачатковай адукацыі**

Значэнне рэформ 1860 -70 х гг.

- Змянілі сацыяльна-палітычныя жыцце Расіі, якая канчаткова стала на шлях еўрапейскага развіцця.
- Неслі ў сабе перажыткі феадалізму.
- Вялікія адрозненні і адтэрміноўкі ў правядзенні рэформ у Беларусі надавалі ім яшчэ больш абмежаваны і непаслядоўны характар у параўнанні з іншымі рэгіёнамі Расіі.

The background of the slide features a vibrant sunset over a vast ocean. The sky is a deep, rich blue, transitioning into a lighter, hazy blue near the horizon. A soft, multi-colored rainbow is visible on the left side, with its colors blending into the sky. The water in the foreground is dark blue with gentle ripples, reflecting the light from the sky.

Контрррэформы 1880 - 1890-х гг.

Забойства Аляксандра II народавольцамі 1 сакавіка 1881 г.

**Імператар
Аляксандр
ІІІ**

**“Міратворац”
(1881 – 1894)**

Контррэформы у Расіі

- Адміністрацыйны нагляд за газетамі і часопісамі,
- Абмежаванні у сістэме адукацыі,
- Узмацненне урадавага кантролю на месцах (земскія начальнікі).
- Павышэнне маемаснага цэнзу пры выбарах у гарадскія думы (1892),
- Пашырэнне Мяжы аселасці для яўрэяў.

Асаблівасці контррэформ 1880 -90-х гг. на Беларусі

- Пашырэнне на беларускія губерні агульнарасійскага заканадаўства без уліку нацыянальных асаблівасцей.
- Узмацненне ролі праваслаўнай царквы ў адукацыі.
- Мяжа аселасці і заканадаўчыя абмежаванні для яўрэяў.

Вынікі контррэформ 1880 - 90- х гг.

- Узмацненне сацыяльнай базы урада – буйных і сярэдніх землеўладальнікаў, а таксама падаўленне рэвалюцыйнага руху ў Расіі.
- Праграма контррэформ не змяніла накірунак сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, але запаволіла яго тэмпы